

Leif Kåre Solberg
Magister i sosiologi
September 2021

Hovedøya-historie - Cistercienserklosteret

Hovedøya-historie - Cistercienserklosteret

Norges monarker, det vil si monarker som hersket over området som med senere utvidelser og innskrenkelser ble Kongeriket Norge, regnes tradisjonelt fra Harald Hårfagre, muligens som en arv fra Snorres framstilling i Heimskringla. Det er imidlertid usikkert hvor stabil kongemakten var i de første 150 år, og historikere har argumentert for at Norges kongerekke like gjerne kan regnes fra Olav Tryggvason, eller fra Harald Hardråde.

Kongerekken er samtidig en innfallsvinkel til Norges historie: Den beskriver utviklingen av statsmakten og regjeringen i Norge.

tallet. Oppdaget mars 2019.

- Et lager eller en slags driftsbygning fra 1000-

Hovedøya har steget om lag 4 meter på 1000 år. Funnet som er jort, ligger ca. 4,50 meter over vannet, noe som betyr at det som er funnet, opprinnelig lå ca. 0,50 meter fra vannkanten. Funnet er på gangstien ved den andre porten inn til Arbeidernes Båtförening og kan dateres til rundt år 1000 som tidligste dato. En aktuell dato for byggingen av en kirke, men Bowitz mener den må ha blitt oppført en gang mellom 1080 og 1120.¹ Tidligere har man trodd at kirken var den første bygningen på øya, men nå må historien skrives om. Kanskje har det vært jordbruk, kanskje St. Edmund kirken.

For da vann- og avløpsetaten i mars 2019 gravde for å legge nye rør på øya, dukket det opp en nesten 1000 år gammel grunnmur bare 25 cm under overflaten på gangstien.

«Det ser jo ut som bare stein og jord, men det er grunnmuren til en bygning, sier arkeolog Geir Sørsgård, om rekke av stein som ligger i jorda rundt ham. Arkeologene har allerede tatt prøver av blant annet spor av en stolpe som ble funnet blant steinene. De viser at grunnmuren trolig er fra sen vikingtid, og rundt 100 år før klosteret ble anlagt. Men byantikvaren er usikker på hva bygningen ble brukt til. Vi er ganske sikre på at det ikke var en bolig. Det kan kanskje ha vært et lager eller en slags driftsbygning, sier Sørsgård, ansatt hos byantikvar Wilberg. Hadde det vært et hus brukt som bolig, så hadde arkeologene også funnet spor av ting som gamle potteskår, skosåler eller matrester, men det er ikke funnet her. Nå venter de på resultatet fra dendrokronologisk analyse (årringsdatering) av trevirket.»²

Vann- og avløpsetaten legger rør for å betjene Hovedøya og øyene utover. Arkeologene slipper til først. Når de er ferdig med å hente ut informasjon, frigs funnstedet. I august 2019 ble grøften fylt igjen.

¹ Bernt Christian Bowitz: *Hovedøya Maria kloster – langt fra menneskers ferdsel?* Masteroppgave i historie UiO 2009. Fastsetter datoen til 1080 / 1120. <https://docplayer.me/25705346-Hovedoya-maria-kloster-langt-fra-menneskers-ferdsel.html>

² H. Mordt, C. Tolsen. M. Haugli. *Skulle grave grøft – oppda get ny middelalderhistorie*. NRK 1. 24. apr. 2019, kl. 18:19

- St. Edmund kirke 1000 eller 1080-1120 og skiftverft?

Da munkene kom til Oslo, sto det allerede en kirke der. Denne kirken var viet til St. Edmund. En rest står igjen fortsatt i dag. Kirken har vært toskipet, sannsynligvis med et loft og en overetasje for lagring av varer.

«Olav Tryggvason, det kan ha vært han som bygget den første kjente toskipet kirken på Østlandet, Clemenskirken i Oslo.»³ Han kan ha vært bygget på St. Edmund kirke 998 – 1000.

Alternativ to: utfra skriftlige og arkeologiske kilder er denne kirkegruppen datert til 1080–1120,⁴ var konge Olav Kyrre og Sigurd Jorsalfare. De kirkene var de eneste toskipet som ble bygget i landet vi vet om. De to kirkene var de eneste antas bygget samtidig. Enten fra 1000 eller 1080/1120 er likelydige i denne sammenheng, kirken ble bygget.

Dette kan tyde på at det var kongemakten som hadde stått som byggherre for disse kirkene. St. Edmunds kirken og Clemenskirken er de eneste norske toskipede middelalderkirker vi vet om. Byggeskippen kom fra Øst-Europa.⁵

Man har antydning muligheten av at det har vært en kjøpmannskirke. Kanskje det var det var engelske kjøpmenn.. Vel så sannsynlig skipsverftet som bygde vikingskip.

Hvis var bygger vikingskip så 900-tallet eller før kiken en må ha kommet etter folkene som bygger vikingskip. Hvis var folkene 900-tallet. Olav Tryggvason var død 1000 eller Olav Kyrre og Sigurd Jorsalfare likegyldige hvor som bygger kirken. Denne kirken var viet til St. Edmund.

Vel så sannsynlig skipsverftet skeid, båtklasse med store klinkbygde vikingskip med bl.a. 16 sesser.

Tekniske Data på dette skipet:

78 fot (23.3m) lang
5,4 m bred på det bredeste
2 m høyde midtskips
10 tonn skrog
18,5 m høy mast
5-5,5 m lange årer. (9 - 11 m lange årer)
5 000 båtsaum
16 sesser (16 roere på hver side av skipet)
2 – 3 roere pr. åre
Skipet kan romme 100 mann (godt lastet)

Vil ha en egne seilføring med lave og brede seil nærmere dekkshværet, benyttes i fjorder. Men havskip ment for seilas på åpen hav skipstypen kan være basert på, bussen, var høybordede skip og fraktefartøy ifølge

sagnene. Disse havskipene som kunne ferdes på åpen sjø også ved hard vind. Disse på åpen hav har som bildet.

Sletta lå jo der. Men den viktigste grunnen til å anlegge et verft i Oslo, var tilgangen til den rike eikeskogen som befant seg i Ekebergåsen og på Bygdøy. Eik var det beste materialet å bygge vikingskip av. Det var sannsynligvis trælens oppgave: skogarbeidere, frakt overs til Hovedøya, hugget sperrer som en bjelke, av trevirket og lunner som ble 1 -8 års varighet. Skipsverftet som hadde frie ca. 50 - 200 arbeidere.

Arbeidslaget var delt i to grupper, stevnsmeden (stafnasmidir) ansvarlig for kjøll og stavner med dobbelt lønn i forholdet til filungar ansvarlig for bordleggningen under en byggherre som omtales som hofudsmidir.⁶ Ved byggere av større blev arbeidet ledet av en skipsbyggmester som ansvaret som kalte hodesmeden (hofudsmidir). Han hadde ansvaret for, at materialene var på byggeplassen eller verftet samt, at håndverkerne fikk mat og betaling for deres arbeide. Stevnsmeden (stafnasmidir) var den mest erfarne bebygger på skipsverftet – byggmesterens høvre hånd og dermed den der har det praktiske ansvar for formen på skroget.⁷ Begge formennene har titene smed, det setter sin på: 5 000 båtsaum.

- Cistercienserklosteret, 1146 – 1321

På øya ligger også ruinene av Cistercienserklosteret, grunnlagt i 1146 av abbed Philippus fra Lincolnshire, etter en anmodning fra oslobispen Viljam. Munkeordenen besto først av ca. 12 munk og 40–50 lekbrødre. Senere til 50 munk og inntil 150 lekbrødre. I 1243 nevnes slike brødre og lekbrødre som opprørere i klosteret.⁸ De eide på det meste 443 eiendommer og blant annet storgårdene Bygdøy, Bogstad, Frogner, Ullern, Asper og til og med Bohuslän.

³ Tore Skeie: *Kvitekrust*. 2018. s: 64.

⁴ Bernt Christian Bowitz: *Hovedøya Maria kloster – langt fra menneskers ferdsel?* Op.cit

⁵ Bernt Christian Bowitz: *Hovedøya Maria kloster – langt fra menneskers ferdsel?* Op.cit

⁶ «Ormen Lange». https://no.wikipedia.org/wiki/%C2%ABOrmen_Lange%C2%BB

⁷ Filungar. <https://www.vikingskipsmuseet.dk/fagligt/e-laering/seiladsviden/skibets-besaetning/vikingetidens-besaetning/filungar>

⁸ A. Nedkvitne. *Middelalderbyen ved Bjørvika*. Oslo 1000-1536. s. 121.

https://www.academia.edu/6342497/Middelalderbyen_ved_Bj%C3%B8rvika._Oslo_1000-1536_med_Arnved_Nedkvitne

Den 4. februar 1161, kom kong Håkon Herdebreis, («skulderbrei») født i 1147 og død i 1162, styrker til Oslo hvor de møtte Inges styrker i et slag på isen. Det endte med at kong Inge falt i kamp på isen i Bjørvika.⁹

Kong Sverre skal ifølge sagaen ha vært til messe på Hovedøya før angrepet på baglerne i Oslo 24. juli 1197, hvor det sto et større slag med 13 000 til 16 000 mann i bukten mellom øya og byen. Denne gangen seiret birkebeinerne.¹⁰

Det er skrevet mye om klosteret, deriblant masteroppgave om Hovedøya.¹¹ Men lite er skrevet om utadvendte virksomheter.

Hovedøybussen

Modell av "busse" kom av det latinske ordet bucia – munn. Et stort, bredt skip med fast dekk som ble beskrevet som «høybordet som på et havskip». Busse var et langskip med stor lasteevne og et stort mannskap. Skipene ble bygget på slutten av vikingtiden og et stykke inn i middelalderen. Skipstypen ble brukt som krigsskip, og formen skulle gi overlegenhet i strid med andre.

Etter hvert blir navnet ikke bare brukt om hærskip, men blir mer og mer synonymt med storskip, senere mest om store transport- eller handelsskip.

Disse bussene, som

ble benyttet som handelsskip i 1200-tallet og inn i 1300-tallet, var rommelige skip med store tverrbjelker.

Mannskap ca. 25–30 på «Hovedøybussen». Skipene ble bygget på slutten av vikingtiden og et stykke inn i middelalderen, ofte tremastet. Skipene hadde spisst akterskip eller kanskje en form for akterspeil.¹² Handelsskip brukte seil, ikke roere.

«Hovedøybussen» var en stor vikengbåt.

Fra 1100–1200 er roret sentrert. «I mellom disse finnes «Mariasuden», som kong Sverre skal ha latt bygge i Nidaros vinteren 1182–1183. Brøgger antyder at byggingen av «Mariasuden» kan ha brutt med denne tradisjonen. Om vi legger til grunn alle detaljer vi kjenner fra dette skipet, kan det være grunn til å tro at det kan ha hatt stevnrør i stedet for siderør. Det kan tale for en ganske annerledes bakstavn enn tidligere, kanskje en form for akterspeil.»¹³ Byseglet til Bergen by fra tidlig 1299 viser et langskip med aktermontert rør.¹⁴

Byseglet til Bergen, 1299. Slik ser bysegl som ligger i Den arnamagnæanske samling i København ut.

⁹ Helge Salvesen, *Håkons Herdebrei*. Store norske leksikon. https://snl.no/H%C3%A5kon_2_Herdebrei

¹⁰ Snorre Sturlason *Sverresaga*. varulv2468. <https://vgd.no/samfunn/historie/tema/812083/tittel/norgehistoriens-beroemte-storslag/side/3>

¹¹ A. H. Nilsen. *Hovedøya før reformasjonen*. St. Hallvard, Oslo Byes Vel. 2003/3. https://www.nb.no/items/URN:NBN:no-nb_digitidsskrift_2015021681039_001

¹² *Jektene seiler og handelen går*. http://www.vhl-historielag.com/sites/default/files/bygdebok2/jektene_seiler_og_handelen_gaar.htm

¹³ Norrøne skip. https://no.wikipedia.org/wiki/Norr%C3%B8ne_skip

¹⁴ Skipstyper i vikingtiden. <https://web.archive.org/web/20151112054842/http://home.online.no/~joeolavl/viking/vikingskipstyper.htm>

Normal levealder for skipene var på ti år opptil tjuetretti år med nøysomt vedlikehold. «Hovedøybussen» 1224–1307 hadde ikke ett skip, men flere og minst tre skip, i rekkefølge. «Det er uklart hvor de var bygget, sannsynligvis i indre fjor, f.eks. Hovedøya.»¹⁵

Bussen kan ha brukt fire døgn, 5,5 knop, i alminnelighet tar det en uke, Oslo – Lynn,

Vikingskipene inkludert bussen, bygges opp som en skallkonstruksjon. I motsetning til andre skipskonstruksjoner som begynner med en fast form av stive spant, settes knærne inn senere for å holde de myke skipssidene sammen.

"Kalmar 1" (se plansjen) fra 1200-tallet, var ca. 11,1 meter lang, 5,3 meter bred, dypgående 0,477 meter.¹⁶ Den hadde ikke kjø, noe som førte til at den høyt opp mot vinden – krysse - var det en betydelig avdrift. Den gikk en heller eller så høyt.

Fra Oslo seilte man Danmark og England på 1200-tallet. Fra slutten av 1200-tallet kom tyskerne inn. I løpet av 1300-tallet kom det mindre hansaskip inn i bildet.

Man vet ikke mye om bussen fra middelalderen utenom bryggeskipet i Bergen og som hadde fast dekk, og det var kanskje større. Vi vet ikke hvor mange master de hadde, men antar at det var en til tre master. Også roret gjennomgikk forandringer, og bakmonterte ror dukket trolig opp på 1100-tallet.

«Hovedøybussen» spilte en sentral rolle, først og fremst for kongen og hans sendemann til den engelske kongen og paven. Hun gikk inn til Bishops Lynn havn, Norfolk, den tredje største i England, med varer fra Oslo og hadde med hjem igjen varer fra Lynn. Fra Lynn til Oslo var lasten antagelig korn, malt, tøy og pergament. Pergament viser til skriftstykket skrevet på holdbart skinn av esel, svin, geit, sau eller kalv. Pergament er et materiale som ble brukt til bøker og diplomer.

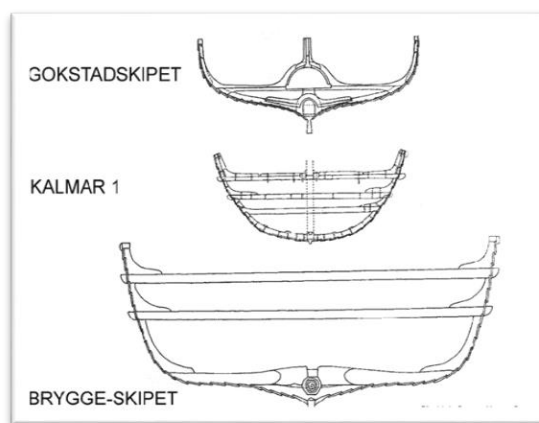
«Hovedøybussen» tilhørte Cistercienserklosteret på Hovedøya. I henhold til Cistercienserordens statutter måtte munkene på Hovedøya besøke moderklosteret i England én gang i året. Da ble bussen benyttet, og munkene brakte med seg varer fra sitt overskudd, blant annet sperrer, skinn, smør, sild i tønner, tørrfisk og tran. «Hovedøybussen» foretok vanligvis flere turer i året til Lynn.»¹⁷

Cîteaux er et katolsk kloster 25 km sørøst for Dijon i Frankrike. «Cisterciensernes øverste myndighet, lå direkte under paven uten å ha en biskop som mellomledd. Alle ordenens abbeder skulle samle seg i Cîteaux hver høst i september. De abbeder som bodde langt unna (som de norske) trengte etter hvert bare å møte hvert 5. år.»¹⁸ «Hovedøybussen» reiste derfor antagelig til Le Havre hvert 5 år.

Utenom disse turene og englandsturene ble bussen brukt til å hente landskyldvarer fra gårder som klostret eide. Varene ble fraktet til Oslo og losset ved Munkebyggen sør på Hovedøya og lageret i munkenes sjøbod.

«Hovedøybussen» gikk inn til Lynn havn. 23. juni 1224 besøkte Hovedøyas abbed Lynn.¹⁹ «Kong Henrik III til fogdene i Lynn, byder dem tross ordren om at arrestere utenlandske skip, at de skal lade de norske kjøpmenns skip, nemlig tilhørende Ketil, Erling, Helge og Høgne, Galfrid Munk, Finn (Fumi), Bjørn, Levold, Abbeden av Hovedøya og Orm (Omeri) og Gaut Prest,»²⁰ seilte bort uhindret.

Hanseatene og koggene

¹⁵ Erik C. Ødemark: *Maritime Oslo. Fra vikengby til fjordby*. 2018

¹⁶ Sean Mcgrail. *Ancient Boats in North-West Europe: The Archaeology of Water Transport*. 1987.

https://books.google.no/books?id=nmLjAwAAQBAJ&pg=PA137&lpg=PA137&dq=%22Kalmar+1%22+Sean+Mcgrail.+Ancient+Boats+in+North-West+Europe:+The+Archaeology+of+Water+Transport.&source=bl&ots=mhhNHIDrgR&sig=ACfU3U3x-6OX2naDFCZTsWXx-2t_DCIDJA&hl=da&sa=X&ved=2ahUKEwibxZiH8fTsAhUwxIUkHYCwDcsQ6AEwAHoECAEQAg#v=snippet&q=%22Kalmar%201%22&f=false

¹⁷ Bernt Christian Bowitz: *Hovedøya Maria kloster – langt fra menneskers ferdse*? Op.cit.

¹⁸ Bernt Christian Bowitz: *Hovedøya Maria kloster – langt fra menneskers ferdse*? Op.cit.

¹⁹ T Panhoff. *Historien om Hovedøya*. 2012

²⁰ Dr. Gustav Storm. *Det Norske Historiske Kildeskriftfond* 1898. Op.cit,

Kogge i byen Stralsunds segl.

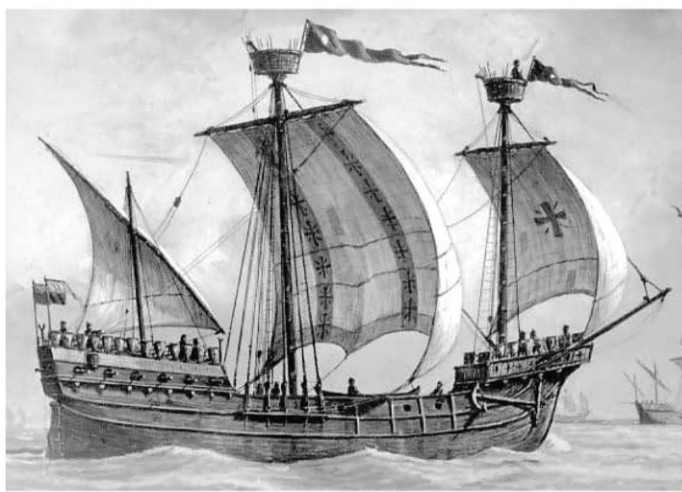
Kogge er fra 1100-1200-tallet en betegnelse på et fartøy med dekk og seil. Koggen er bred, høy og relativt kort. Navnet kommer fra det tyske ordet «Kugel» som betyr kule.

Skipstypen hadde mast med råseil og var gjerne i overkant av 20 meter lang. En kogge hadde rett stevn og var bygd med flat bunn uten kjø; dette gjorde det mulig for skipet å bli stående på bunnen ved fjære sjø uten å kante, og det kunne anløpe grunne havner. Bunnen var kravellbygd; bordplankene ligger kant i kant uten overlapping. Skipssiden og stevnene var derimot bygd i klink, hvor bordene overlapper hverandre. Et annet kjennetegn ved en kogge er at de tverrgående bjelker, såkalte "beter" stikker ut gjennom skrogets sider. De eldste kogger hadde sideror, mens de senere fikk ror i akterstevnen.

Hanseatene dukket opp i Norge med sine varer tidlig på 1100-tallet. De breie og **rommelige overdekkede koggene** egnet seg mye bedre som handelsfartøyer enn de nordiske **langskipene** og fortrenget disse fullstendig i løpet av hundreåret. Dette er ingen forklaring til at hanseatene kunne få så dominerende stilling som handelsfolk, her var nok organiseringen og ikke minst finansieringen den avgjørende faktor, men koggene egnet seg lite i tøft farvann. Østafjells var nok aktiviteten atskillig mindre og

Oslo først på 1300-tallet.»²¹ Koggene hadde kanskje monopol på handelen med Tyskland. De nordiske langskipene var åpne, mens bussene var med dekk, samt mye større enn koggene. Byttehandelen var mer til fordel fra Oslo, tømmeret fikk bedre priser samt at hvete fikk lavere priser fra Tyskland.

Kogge. Slutten av 1400- tallet. Det var om bord 12 kanoene hadde 1500-tallet. Fra starten på 1100-tallet vokste hansakoggene i størrelse, og de største kan etter hvert ha vært på opptil 80 til 100 fot lange og tatt

last på opptil 70–80 tonn.. Ei busse last på opptil 180-200 tonn.

Kongen Henrik III og Skule jarl

«Bussen var også i Lynn 8. februar 1232. Da fikk broder Laurentius, kong Håkon Håkonssons sendemann, 40 shilling av den engelske kongen Henrik III til å dekke sine utgifter.²² 25. juni 1232 reiser Skule jarl til Lynn for å søke om rett til pilgrimsferd hos Henrik III. Kong Henrik III gir leide til Skule jarl og hans menn for å dra på pilgrimsferd til St. Thomas Grav. Leidet skal vare til påsken 1233. Dette til tross for intens mekling (om kongemakten i Norge) fra de norske biskopene og nye forlik mellom jarl og konge.

Skule jarl ville ikke bare til Canterbury, han ville tydeligvis også på jorsalferd. Kong Henrik III utstedte nemlig den 22. juni 1235 igjen et leidebrev til Skule slik at han fritt kunne reise til England på vei til og fra Det hellige land. Brevet var gyldig til Mikkelmess 29. september 1236.»²³

Hertug Skule lot seg hylle til konge av Norge på

Øretinget 6. november 1239, men ikke uten motstand fra geistligheten. Erkebiskopens stedfortreder Eystein Syre var imot å la Skules menn ta St. Olavs skrin ut av kirken i Trondheim. Da de likevel gjorde det, lyste han dem i bann.

I 1239 var Skule i Oslo med sine menn, mens kong Håkons menn hadde lagt til ved Hovedøya om natten, og speidet inn mot byen. Neste morgen i grålysningen fossrodde de mot byen for å overraske Skule og hans menn. De ble oppdaget, men gikk likevel i land syd for byen under vestskråningen av Ekebergåsen og tok seg så videre over den halvveis ødelagte Geitabru (over Alna). Kampen som utspant seg, ble vunnet av Håkons menn, og Skule dro tilbake til

²¹ Hanseatene i Norge og det hanseatiske kontor i Bergen. <http://www.olhov.net/hansa.html>

²² Dr. Gustav Storm. Det Norske Historiske Kildeskriftfond 1898. Op.cit,

²³ Arne J. Larsen. *Blod og vann fra Canterbury - Universitetet i Bergen*. 2012

https://www.google.no/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=22&ved=2ahUKEwj0_smQ-ebkAhWQlIsKHcNvDYU4FBAWMAF6BAGGEAI&url=http%3A%2F%2Fwww.uib.no%2Ffilearchive%2Fblod-og-vann-fra-canterbury_1.pdf&usg=AOvVaw2U2n3nx1axxHMSSZFQ5Hf9

Trondheim der han søkte tilflukt i Elgeseter kloster. Til tross for erkebiskopens formaning satte birkebeinerne fyr på klosteret, og da Skule og følget hans kom ut, ble de hugget ned foran inngangen. I 1240 dør Skule og hans siste ord skal ifølge tradisjonen ha vært: «Ikke hugg meg i ansiktet.»

Skules død markerte den endelige slutten på borgerkrigene i Norge. Borgerkrigene hadde vart i 110 år.²⁴

Paven Innocens 4 og Güyük storkhan - Laurentius og kong Haakon

Laurentius ble abbed fra etter 1232. I 1246 var abbed Laurentius på oppdrag fra kong Håkon hos paven, Innocens 4, i Lyon.²⁵ Lyon er en by i det sydøstlige Frankrike. Byen gjennomløpes av Rhône-floden og er i dag den tredje største by i dag i Frankrike.

«Hovedøybussen» skulle antagelig til Le Havre? og dro derfra til Lyon. «1246. Kong Haakon til Pave Innocens IV, ansøker om, at Paven vil sende til ham en Kardinal for at krone ham.» Utdrag fra Håkon Håkonssons Saga ca. 1247.²⁶ «Pave Innocentius IV melder 30. oktober 1246, Norges konge (Haakon), at han i Henhold til hans ansøkning og gjennom hans sendebud, Abbeden av Hovedøya og Kanniken Bjørn fra Nidaros, uttalte ønsker sender Kardinalbiskopen av Sabina som apostolisk legat til Norge og Sverige og anbefaler ham til god mottagelse. 8. november 1246. Pave Innocens IV fritaket med apostolisk myndighet kong Haakon av Norge fra manglene ved hans fødsel og gir sin minne til hans kroning.»²⁷ I 1247 ble Håkon kronet av kardinal Vilhelm av Sabina i Bjørgvin.

Güyük storkhans brev til paven.

Vi vet det ikke, men sannsynligheten taler for at Güyük storkhan var tema mellom Paven og Laurentius. Laurentius og kong Haakon ble underrettet om tartarene og Güyük storkhan, ble sannsynligvis nevnt. Innocens 4 sendte et brev til Norge i perioden 30. oktober–29. november 1246, med 11 anbefalinger, vesentlig om den katolske kirken, der

Güyük ikke var nevnt.²⁸

«3 Aug. 1243, Pave Innocens IV til Erkebiskop (Sigurd) i Nidaros, pålegger ham å ta kontakt med jarl Knut, (kong Haakons nestsjef) for å hjelpe det ungarske rike (med Kroatia) mod tartarene (Güyük Khan menn); Paven bifaller dette.»

«Mest oppsikt vekker et brev fra ingen ringere enn Dsjengis Khans sønnesønn, Güyük Khan til pave Innocens 4 i året 1246.

Güyük, mongolens hadde i tjeneste et stort antall tyrkiske militærere, og ble i 1246 oppsøkt nær sin hovedstad Karakorum av en utsending fra Pavestolen, fransiskanerpateren Giovanni da Pian del Carpine, og det var den første diplomatiske kontakten mellom en mongolleder og pavestolen. Pater Giovanni hadde allerede kommet for å være til stede da Güyük ble innsatt som khan, men måtte vente i fire måneder før det ble noen audiens.

Ved audiensen skulle Giovanni da Plan del Carpine overrekke Storkhan et brev der pave Innocens IV oppfordret ham til å innstille kamphandlingene mot de kristne. Men det er noe uklart om han gjorde dette; kanskje lot han det være av taktiske grunner, redd for en kraftig motreaksjon. Uansett forstod Güyük det slik at paven ønsket ikke bare fred, men også at storkhanen selv gikk over til kristendommen.

Han gav pavens sendebud et eget budskap, der han skrev at paven og de andre europeiske konger måtte reise til ham og underkaste seg ham personlig. I brevet fant Güyük det for godt å forlange at kirkefyrsten skulle innfinne seg ved khanens hoff i Mongolia. Med seg skulle paven bringe alle Europas konger, og sammen skulle de erklære seg for mongolkhanens undersåtter. Hvis paven ikke fulgte ordre, ville Güyük betrakte ham som en fiende, står det å lese i brevet.

Med dette friskt i minne blant Europas fyrster vakte det neppe særlig begeistring da Güyük Khan overtok makten i mongolriket i 1246. Guyuk forordnet en folketelling over hele riket i samme år.

²⁴ Skule Bårdsson. https://no.wikipedia.org/wiki/Skule_B%C3%A5rdsson

²⁵ A. Nedkvitne. *Middelalderbyen*. S 122

²⁶ Sturla Þorðarson (1964). *Håkon Håkonssons saga*. 1964

²⁷ «Regesta norvegica. Kronologisk fortegnelse. Op. cit.

²⁸ «Regesta norvegica. Kronologisk fortegnelse. Op. cit.

Da Djenghis Khans yngste bror, Temuge, 1246, truet med å gripe tronen, hastet Güyük til Mongolia fra Russland for straks å befeste sin stilling. Güyük døde i 1248.»^{29, 30}

Güyük storkhan

«9 Juni 1262. Pave Urban IV til kong Haakon og hans sønn Magnus melder, at det av hans forgjenger Alexander IV tillyste alminnelige møde ved 6. juli 1261 for at planlegge foranstaltninger mod tartarenes plyndringer i det hellige Land, Ungarn, Polen og annensteds var hindret ved hans formaners død. Kardinalerne havde under Pavestolens ledighed modtaget de ankomne sendebud og sendt dem hjem, idet mødet udsattes til senere. De norske sendebud var komne for sent til mødet, men paven har modtaget dem venligt; beder tilslut kongen fremdeles at have for øye foranstaltninger mod tartarene.»³¹ Annen mongol-invasjonen av Ungarn, ledet av Nogai khan og Tulabuga, tok plass under 1285/1286. Tap for tartarene.

Mongolene hersket over Mongolia, Kina, Burma, Pakistan, det nordlige India, Persia, Irak, Syria, Libanon, Palestina, Egypt, Afghanistan, Ukraina, Slovakia, Adriaterhavskysten i Kroatia, Polen, Bulgaria, Ungarn, Kasakhstan, Usbekistan, Aserbajdsjan, Tadsjikistan, Kirgisistan, Turkmenistan, Russland og Korea.

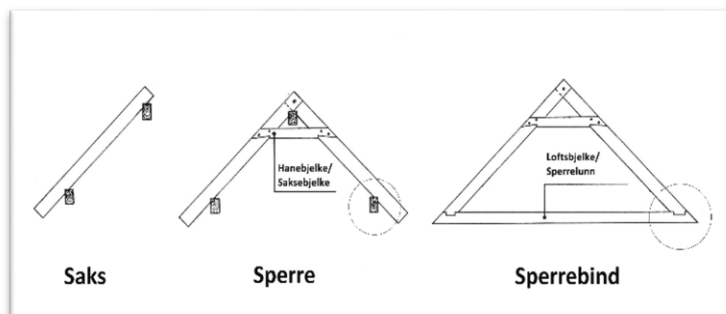
«Hovedøybussen II»

«Kong Henrik III til bestyrerne, 10. august 1237, av bispedømmet Norwich, pålegger dem og frigi alle abbeden av Hovedøya (Capud insule) tilhørende varer, som er i hans tilbakeholdte skip og som munken Johannes kan bevise tilhører abbeden, men alle andre varer i dette og 6 andre skip fra Norge, som er beslaglagte for å skaffe dekning av den norske konges gjeld til Will. Hereward, skal selges og dermed betales for hva der tilkommer Will. Hereward, sønn av den nevnte W.H. Abbeden er ikke med på denne ferden siden det er broder Johannes som blir bedt om bevis.»³²

«I 1244 kom Hovedøybussen til Lynn fra Fogn. Lasten er ikke oppgitt. Det er kanskje da ikke så galt å anta at dette er det første vi vet om eksport fra Frogn.

Men 3. juli 1307 er Hovedøybussen der med 30 hundre sperrer til en (toll?)verdi av 7 pund, 10 sh, 6 deker (1 deker = 10 stk.) bukkessinn og 4 fat smør.»³³ Klosteret hadde eierinteresser i Asper, (10 km til Mien) og også i utskipningsstedet Mien (Mígandi av míga, pisse) i Bunnefjorden i Frogn.

«Det finnes i de engelske tollruller en Osbertus (latin med engelske aner) som flere ganger mellom 1304 og 1306 var i England. Han kan ha vært lektor på Hovedøya og vært klosterets styrmann (kerakarfr) på bussen.»³⁴ «Om bord var skipper, abbed Sigurd fra Hovedøya-klosteret og rådmann i Oslo, Gunnar Bratt (Breter), de innførte bukke-, geite-, saue-, og ekornskinn. Han, Gunnar, tar med seg tøyler tilbake til Norge.»³⁵

Seksagesimale tallsystemet og lafteteknikken av tømmer

Det var på 1100-tallet at lafteteknikken kom landet som avløsning før langhusene med stolper.

Det er også på 1100-tallet at det seksagesimale system.³⁶ Babylonske matematikere

hadde utviklet et tellesystem basert på det seksagesimale system ca. 3 000 år f.Kr. der 60 var et grunnbegrep. Vi har arvet noen av våre begreper derfra, som f.eks. med 60 minutter og sekunder og sirkelens inndeling i 360 grader. Seksagesimale system ble brukt mer enn før. Egg ble telt i dusin eller snes. Tømmer ble målt i tylft, det vil si tolv sokker, Storhundre var den gang $12 * 12$ tylft = 120 stk. Vi har seksagesimale: tall mellom 40 og til 100 halvtreds = halvtredsindstyve 50 i dansk. (Norsk kuttet 1800-tallet med overgang 10). Dette er også kjent fra fransk f.eks. hetter 87 quatre-vingt sept - $4 * 20 + 7$.

«På et sperretak ligger takhuden (tekkingen, lektene eller taktroa) på sperrer som en bjelke. En sperre er i sin enkleste form to sakser (rafter eller bjelker) som er låst sammen i en ende og bæres av langveggene i den andre. Sperren går dermed fra møne til raft. Det eldste ordet vi har for bæring av taktro på tvers av huset, er rafte. Når to rafter bindes sammen, sperres de (altså bindes sammen i toppen) og da får vi en sperre.»³⁷

²⁹ Güyük Khan. https://no.wikipedia.org/wiki/G%C3%BCy%C3%BCK_Khan

³⁰ Halvor Tjønn. *Djengis Khans sønnesønn ville tvinge paven i kne* Aftenposten. 7. jan. 2010.

<https://www.aftenposten.no/verden/i/aP9OL/Djengis-Khans-sonnesonn-ville-tvinge-paven-i-kne>

³¹ «Regesta norvegica. Kronologisk fortegnelse.. Op. cit.

³² Bernt Christian Bowitz: *Hovedøya Maria kloster – langt fra menneskers ferdse!* Op.cit.

³³ Greta Christiansen. Frogn Historielag. <https://www.frogn-historielag.org/id/1238701904/>

³⁴ Erik C. Ødemark: *Maritime Oslo. Fra vikengby til fjordby*. 2018

³⁵ Bernt Christian Bowitz: *Hovedøya Maria kloster – langt fra menneskers ferdse!* Op.cit.

³⁶ Per Olav Reinton, *Byen som brant for synderens skyld*. 2020. s. 43.

³⁷ Sperretak - Bygg og Bevar. <https://www.byggogbevar.no/pusse-opp/tak/artikler/sperretak>

En bjelke som er flat på fire sider får lettere plass i båt. Et hundre var antagelig var 120 bjelker. Storhundre var den gang 120 stk. dvs. 10 tylfter. 30 hundre sperrer som en bjelke, er altså $120 \times 30 = 3600$ stk. bjelker., som en bjelke, er altså $120 \times 30 = 3600$ stk. bjelker, 5 fot norske tommer = 2.88.³⁸

Den første alternativ: 11 fot = 4,24 meter utvendig, 3,80 meter innvendig og da får vi en sperrebind.³⁹ 40 tonn pluss 3 tonn som legges mellom bjelkene. 10 tonn last annen last, pluss 20 mann 4 tonn = Samlet vekt 58 tonn.

Den andre alternativ: $(2,88^3 \times 8 \times 16 \times 12 \times 3600)$ metertonn 40 = 165 tonn pluss⁴¹ 13 tonn som legges mellom bjelkene. 10 tonn last annen last pluss 30 mann, 6 tonn = Samlet vekt 194 tonn. Vi legger til grunn Arnt Magne Haugens 200 tonn. Hovedøybussen hadde trolig en lastekapasitet på 200 tonn – 40 ganger så stor som Gokstadskipet. Bussen hadde om lag mannskap på ³⁰.

«Hovedøybussene» ble antagelig brukt som «Bryggeskipet» i Bergen som tok nyttelast 40 tonn og med på 120 tonn.

«Tollregistrere fra engelske mottakshavner og en dokumentert rettstvist mellom Ivar Olavsson og munkene på Hovedøya fra 1321. Ivar Olavsson hadde bruksrett over store jordeiendommer og bygårder i Oslo.»⁴² «Ivar Olavsson var en norsk geistlig og en av Håkon V Magnussons fremste rådgivere tidlig på 1300-tallet. I 1308 ble han utnevnt av Håkon til kansler for det mindre segl (sekretet. Sekret var i eldre tid en fyrstes personlige segl), var fra samme tidspunkt medlem av kongens råd. I 1314 ble Ivar utnevnt til Norges rikes kansler og samtidig til prost og formann for prestekollegiet ved Mariakirken i Oslo. Samme år bestemte Håkon at kanslervervet skulle være knyttet til prostevervet ved Mariakirken «til evig tid». Ivars fødsels- og dødsår er ikke kjent. Som kannik hadde han sannsynligvis universitetsstudier i utlandet bak seg.»⁴³

«I 1321 ble Cisterciensermunkene anklaget for å ha stålet 30 sperrer som herr Ivars menn hadde felt og trukket frem til stranden for videre transport. Munkene ble av lagmannen i første omgang dømt til å tilbakeføre tømmeret, men det ser ut til at de har nektet å rette seg etter pålegget. Abbeden ble derfor stevnet for herredsretten 4. mai 1321. Det er ingen kilder som forteller hvordan saken ble løst.

Cistercienserklosteret på Hovedøya, som herr Ivar var i konflikt med, eide også store jord- og skogeiendommer i Frogn – deriblant trolig også utskipningshavnen Mien i Bunnefjorden. Sannsynligvis har det vært en egen tollstasjon ved Mien gård. Klosteret har helt fra grunnleggelsen på 1140-tallet handlet med naturalier.⁴⁴

Bryggeskipet i Bergen

«Busse stort bredt skip med fast dekk som ble beskrevet som «høybordet som på et havskip». Det er på opptil ti meter i bredde som et høybordet skip, hakk på spantene har vist spor etter minst femten bordganger, med en lengde på trolig mellom 30 og 40 meter. Bussene kan ha hatt «en total lengde opp mot 50 meter.»⁴⁵

S kroget har vært relativt flatbunnet med stor lasteevne og en grunn kjøl som kanskje har vært påsatt en ekstra stråkjøl for økt mot avdrift, slitestyrke og stabilitet. Mastene var senket ned gjennom en firkantet åpning i bunnstokkene som også var meget kraftige bjelker. De var laget av furu, og dette tyder på at det var norskbygd.

Bryggeskipet i Bergen fra første halvdel av 1200-tallet hadde trolig en lastekapasitet på 40 tonn – nær åtte ganger så stor som Gokstadskipets. Det kunne laste mer enn koggene til hanseatene, som begynte å gjøre seg gjeldende på den tiden.

I 1998 kom de første anmodninger om å foreta dendrokronologisk datering av treverket. Det kom også fram at dateringen av Bryggeskipet er satt til vinteren 1187–1188 da trær var felt og deretter brukt for byggingen i Bergen.»⁴⁶

De andre bussene

³⁸ Fot. [https://no.wikipedia.org/wiki/Fot_\(m%C3%A5leenhet\)](https://no.wikipedia.org/wiki/Fot_(m%C3%A5leenhet))

³⁹ Skipets dimensjon og form: <https://www.marfag.no/k12/1-skipets-dimensjon-og-form>

⁴⁰ 1 tonn = 1 metertonn = 1000 kg

⁴¹ Arnt Magne Haugen. Riksantikvaren. 2910. *Jeg har vært av den oppfatning at "sperre" betegner en konstruksjonsdel, to sakser med en hanebjelke, men det er mulig det også har vært brukt om firhugne bjelker i forbindelse med båtlaster. Jeg vet at det var regler for minste toppmål på tømmer som ble eksportert, jeg mener å huske at det ble redusert fra 14 til 12 tommer en gang på 1700-tallet. Men det tror jeg gjaldt rundtømmer. Når det gjelder lengden så var det begrenset hvor lange stokker som kunne skjæres på oppgangssag, det vanlige var 6 eller 8 alen, om jeg husker rett. Siden de bare kunne lagres opp i endene under saging så ble det for mye svipt i stokken dersom den var lenger. Dvs det var mulig, men svært arbeidsomt å skjære lengre stokker. Det var fortsatt mest effektivt å hugge sidene på en stokk med øks, men trolig skulle de skjæres til bord i det landet der de kom.*

⁴² Elisabeth Knutsen (red.). *Akershus - et kulturhistorisk riss*. 2015.

https://books.google.no/books?id=kalsDwAAQBAJ&pg=PT177&lpg=PT177&dq=Akershus+-+et+kulturhistorisk+riss+%22Mien%22&source=bl&ots=bj8-Uyl7iv&sig=ACfU3U1pg6x10gosUsXJyzPCUvaFHGXm_w&hl=no&sa=X&ved=2ahUKEwj1qc2gi7_IAhVDdJoKHZfsDDYQ6AEwAHoECAkQAQ

⁴³ Ivar Olavsson. https://no.wikipedia.org/wiki/Ivar_Olavsson

⁴⁴ Elisabeth Knutsen (red.). *Akershus - et kulturhistorisk riss*. Op.cit.

⁴⁵ Skipstyper i vikingtiden.

<https://web.archive.org/web/20151112054842/http://home.online.no/~joeolavl/viking/vikingskipstyper.htm>

⁴⁶ *Bryggeskipet*. <https://no.wikipedia.org/wiki/Bryggeskipet>

«Hovedøybussen» var ikke den eneste bussen som seilte. I 1304 kom et norsk skip ved navn «Grandebusa» fra Nidarholm kloster til Lønn. Skipet kan ha hatt navn fra en av Grandegårdene i Trøndelag, mest sannsynlig Grande i Framverran. «Vadabussa» som på begynnelsen av 1300-tallet drev frakt mellom Trøndelag og England.⁴⁷ Gunnar Bratt fra Oslo kom i mars 1304 til England fra Tønsberg som skipper på Neuebusche (Nybussen) med sild og geiteskinn i lasten. Senere samme år kom han med furutømmer, revepelser og geiteskinn til Lønn.⁴⁸ I 1305 kalles bussen for Munkered fra Viken. 2. november 1305, Johannes Lung de Norwagia og feller i Selefsbusce (Selefsbussen) med tømmer, tørrfisk og tran for 34 £. 10 s.; de utfører igjen korn, malt og engelsk klede for 34 £. Hugo de la Bachalarie krydderier og andre varer for 29 £. Reymund de Burdeus innfører endvidere i samme skip tran og tørrfisk for 29 £ og Dominicus de Aula 1 innfører tørrfisk for 8 £. Engelske piperolls (tollpapirer) fra 1304 forteller om en Eirik som er skipper eller styrmann på Isaksbussen som tilhører Munkeliv kloster i Bergen. Lysebussen som tilhørte klosteret i Bergen, gikk også til Lønn.. "Hovdebussen" som var Sverres siste kongeskip i 1201.⁴⁹

"Vallebussen", "Alfsbussen", "Biskopsbussen", "Collebeyn Busse", Kyngesbussen, «Ogvaldsnesbussen», "Utsteinbussen", "Gullskobussen", "Brynollisbussen" "Raptebussen" (trelast) og "Stokkebussen"⁵⁰. Samt mange flere busser.

I Roskilde i februar 1997 ble det hittil største vikingskipet datert til mellom 1025 og 1050, funnet. Dette skipet er et stort skeid på 36 meters lengde, 78 årer i 39 sesser og med plass til et mannskap på over 200 mann.⁵¹

Baglerkonge Jarl Filippus skip i Tønsberg 1206, er et 36 rom (rom = sesser = 1 åre par) stort langskip, der dekket er 12–15 meter bredt! Konstruksjonen ligner langskip og et fraktesfartøy som en "busse". Dekket oppover er om lag 2–3 m høyt, om ikke enda høyere og har to årerader, 48 i øverste og 24 i nederste der de øverste årer er 11–12 meter lange. En slik særegen konstruksjon er unik, og skipet er dessuten stort nok for minst åtte menn pr. halvrom eller 576 menn til sammen.⁵²

- Norges eldste brev. Baglerkongen Filippus Simonsson vernebrev for Hovedøya kloster ca. 1207–1217.

Kong Inge Krokryggs vernebrev (hegnad paa stadenom) til Hovedøy kloster stammer fra 1150–1161. Originalen, udatert, fantes på Akershus 1622.⁵³

Brevet er skrevet på pergament, er lite og uanselig, men enestående i sitt slag. Det er det eldste norskspråklige brevet som er bevart, og det er også det eldste norske kongebrev som er bevart i original.

«Kong Filippus sender alle folk i Hobøl som vil være lydige mot oss, Guds og sin hilsen. Om den eiendom og utmark som kong Inge (trolig Inge Haraldsson, død 1161) ga til Hovedøy av gården som heter Asper på Follo er det sagt oss at dere har gått fram med kamp og grådighet og gjort krav på denne eiendommen med urette og dårlig oppførsel mot munkene i Hovedøy. Nå har de vunnet eiendommen ved lov slik Simon lagmann har klargjort lovene. Om noen mann blir så dristig at han gjør skade på munkene eller leilendingene deres, på gjerder eller grunder, eller på noe på eiendommen, da skal han intet mindre enn få ødelagt liv eller lemmer om vi kan få tak i ham. Lev vel.»⁵⁴

Brevet er ikke datert, men det er utstedt i Filippus Simonssons regjeringstid 1207–1217. Filippus var den siste kongen som hadde sitt utspring i baglerflokket, det kirkepartiet som sto mot kong Sverre i borgerkrigstiden. Filippus var konge samtidig med Inge Bårdsson, kong Sverres nevø.

Brevet gir det eldste eksemplet på norsk brevskrift og brevspråk, og er derfor av betydelig interesse både språkhistorisk og skrifthistorisk (paleografisk). Det er en kongelig stadfesting av en avgjørelse tatt av lagmannen. Brevet er viktig som rettshistorisk dokument.

Dokumentet er skrevet av en noe ustø (rask?) skriverhånd med jerngallusblekk på en pergamentseddel.

Gjennom middelalderen var det nok bevart som hjemmelsbrev, det vil si bevis på at munkene på Hovedøya hadde eierinteresser i Asper, og det har trolig vært oppbevart i klosterets arkiv. Etter reformasjonen i 1536 kan det ha havnet på Akershus slott – i likhet med arkivene fra flere av de øvrige klostrene i østlandsområdet. Brevet kan være registrert blant

⁴⁷ Ole Nordgaard. *Stod i fortid og nutid*. 1914. <https://www.nb.no/nbsok/nb/1cb1e575ffd9e72cf5d5c0a08d5d73f9?lang=no#0>

⁴⁸ Høvdinger og kjøpmenn <https://www.kyst-norge.no/?k=2909&id=13787&aid=6407&daid=1827>

⁴⁹ Dr. Yngvar Nielsen. *Historisk tidsskrift*. Gotliendingernes Handel paa England og Norge omkring 1300. 1899

https://archive.org/stream/historisktidssk104foregoog/historisktidssk104foregoog_djvu.txt

⁵⁰ Jonas Kjeldstadli. *Skipsnavn fra Vikingtiden og Middelalderen*. https://www.google.no/search?ei=FNozXr3sO-GHjLsPscKy-A4&q=Gullskobussen%22%2C+%22Brynollisbussen%22+%22Raptebussen%22+%28trelast%29+og+%22Stokkebussen%22&oq=Gullskobussen%22%2C+%22Brynollisbussen%22+%22Raptebussen%22+%28trelast%29+og+%22Stokkebussen%22&gs_l=psy-ab.3...66445.71600..78326...5.0..0.2607.4805.2j3-1j1j7-1j0j1.....0....1j2..gws-wiz.....0.-xMe2f76RtY&ved=0ahUKewi9xqqTq63nAhXhA2MBHTGhDO8Q4dUDCAo&uact=5

⁵¹ *Bryggeskipet*. <https://no.wikipedia.org/wiki/Bryggeskipet>

⁵² N. E. Tuxen: *Aarbøger for nordisk oldkyndighed og historie*. *De nordiske Langskibe*. 1886

https://archive.org/stream/y1886a87aarbger00norduoft/y1886a87aarbger00norduoft_djvu.txt

⁵³ Dr. Gustav Storm. *Det Norske Historiske Kildeskriftfond 1898. Dokumenter vedkommende Norge, Nordmænd og den norske Kirkeprovinns. 991-1263 år*. «Regesta norvegica.» https://archive.org/stream/regestanorvegica01stor/regestanorvegica01stor_djvu.txt

⁵⁴ Vernebrev for Hovedøy kloster. https://www.norgeshistorie.no/hvordan-blir-historie-til/hoymiddelalder/K9_13_brev-fra-kong-filippus.html

de flere enn 2000 klosterbrevene i seks kister og to skrin på Akershus i 1622, som ett av tre brev om Asper, uten at dette direkte kan ses av registeret.⁵⁵ Originalen finnes ikke lenger.

Brevet gir et innblikk i striden om knappe ressurser mellom på den ene side en økonomisk overklasse – kirkelig og verdslig aristokrati – på den annen side bøndene, som opplevde stadig økte økonomiske krav.⁵⁶

- **Avslutning**

«Hovedøybussen» var ikke et skip, men tre eller flere skip.

Vi vet det ikke, at Güyük storkhan var tema, men sannsynligheten taler for mellom Paven og Laurentius. Laurentius og kong Haakon ble underrettet om tartarene.

---

⁵⁵ Riksarkivet. *Philippus konungr sender ollum Morsdælom þeim er j lyðn.*

https://www.google.no/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=4&ved=2ahUKEwiQy_bcvdfkAhUsx4sKHQUhAzQQFjADegQIBBAC&url=http%3A%2F%2Fhobolhistorielag.no%2Fwp-content%2Fuploads%2F2015%2F12%2FPhilippus-konungr-sender-ollum-Morsd%25C3%25A6lom-%25C3%25BEim-er-j-ly%25C3%25B0ni-v.doc&usg=AOvVaw3wuvZxaGVivGEATeIV9Z1C

⁵⁶ Norges eldste brev på gammelnorsk: Kong Filippus' vernebrev for Hovedøya kloster ca. 1207–1217. 2017. <https://www.arkivverket.no/utforsk-arkivene/norges-dokumentarv/vernebrev-for-hovedoya-kloster>